

Walentyna Kwiatkowska*

SPOŁECZNIE PREFEROWANE FORMY OCHRONY SOCJALNEJ
W WARUNKACH WZROSTU CEN ŻYWNOŚCI

1. Wstęp

Jednym z warunków osiągnięcia postępu w procesie reformowania gospodarki jest przebudowa dotychczasowego układu cen detalicznych¹. Zmierza ona w kierunku znacznej ekonomizacji tych cen, poprzez wyeksponowanie kryteriów ich parametryczności i równowagi. Powszechnie uznaje się, że ceny parametryczne równoważące popyt z podażą, wyrażające społecznie niezbędne nakłady pracy, stwarzać mogą możliwości pożądanej adaptacji struktury produkcji do struktury potrzeb oraz zapewniać warunki samofinansowania się przedsiębiorstw, jak też poprawę efektywności ich gospodarowania. Zarówno dla polityki cenowej, jak i polityki dochodowej oznacza to odchodzenie od wykorzystywania cen detalicznych w ich funkcji redystrybucyjnej oraz zasadnicze ograniczenie zakresu ich dotowania. Zakłada się zatem coraz mniejszą rolę socjalnych kryteriów w kształtowaniu cen detalicznych. Urzeczywistnienie powyższych założeń reformy w dziedzinie omawianych cen wymaga określonych podwyżek tych cen. Można więc powiedzieć, że w warunkach realizacji reformy gospodarczej i głębokiej nierównowagi rynkowej najbardziej realny jest inflacyjny model polityki cen².

Silne procesy inflacyjne wywołują szereg negatywnych skutków ekonomicznych i społecznych. Z punktu widzenia całego spo-

* Dr, adiunkt w Instytucie Ekonomii Politycznej UŁ.

¹ Por. Projekt programu realizacyjnego drugiego etapu reformy gospodarczej, "Rzeczpospolita", Warszawa 1987, s. 7.

² Por. G. W. K o ł o d k o, Polska w świecie inflacji, Warszawa 1987, s. 276 i dalsze.

leczeństwa, poszczególnych grup ludności (np. społeczno-ekonomicznych, dochodowych), jak też jednostek szczególnie odczuwalne są społeczne skutki inflacji. Można do nich zaliczyć m. in.: spadek dochodów realnych, niekorzystną redystrybucję dochodów, nasilenie zjawisk patologicznych, nieracjonalność struktury konsumpcji, degradację społeczną i ekonomiczną określonych grup ludności itp.³ Możliwość pogorszenia społeczno-ekonomicznych warunków życia ludności wskutek inflacji oraz nierównowagi rynkowej stwarza konieczność stosowania różnorodnych form zabezpieczenia socjalnego. Teza ta wynika z podstawowych założeń gospodarki socjalistycznej i celów jej polityki społecznej⁴.

Artykuł podejmuje problem społecznie preferowanych form ochrony socjalnej w warunkach wzrostu cen artykułów żywnościowych⁵. Rozpoznanie społecznych oczekiwań ma istotne znaczenie dla wyboru przez państwo najbardziej akceptowanych form zabezpieczenia socjalnego.

Przeprowadzone w tym celu badania sondażowe, których wyniki prezentuje niniejsze opracowanie, miały prowadzić m. in. do uzyskania odpowiedzi na następujące pytania:

- czy w świadomości społecznej ceny socjalne żywności traktowane są jako element osłony socjalnej;
- jaka jest celowość utrzymywania dotacji w warunkach nierównowagi rynkowej;
- czy odejście od cen socjalnych żywności (dotowanych) powinno wiązać się z innymi formami zabezpieczenia socjalnego;
- jakie są społecznie preferowane mechanizmy zabezpieczenia w warunkach podwyżek cen artykułów żywnościowych.

Badania przeprowadzono metodą ankietową. Uwzględniono możliwie szeroki przekrój społeczny respondentów: pracowników przed-

³ Patrz np. W. K w i a t k o w s k a, Społeczno-ekonomiczne skutki inflacji w gospodarce socjalistycznej, "Studia Prawno-Ekonomiczne" 1985, t. 35, s. 115-126.

⁴ Patrz np. K. S e c o m s k i, Polityka społeczno-ekonomiczna. Zarys teorii, Warszawa 1978, s. 31-52.

⁵ Opracowanie to stanowi fragment szerszych badań nt. "Redystrybucyjne efekty dotowania cen żywności w opinii społecznej", realizowanego przez W. K w i a t k o w s k ą i A. B o g u s a w ramach CPBP nr 0.8.1.4.1. "Człowiek i praca w społeczeństwie socjalistycznym" pod kierunkiem prof. dr hab. S. B u r k o w s k i e j. Bardziej szczegółowe informacje patrz A. B o g u s, Socjalne kryteria cen żywności w świetle badań sondażowych (w niniejszym zeszycie).

siębiorstw państwowych, studentów studiów dziennych oraz emerytów i rencistów. Zakres przedmiotowy badań obejmował standardowy koszyk dóbr żywnościowych, stosowany przez GUS w badaniach budżetów gospodarstw domowych.

2. Ceny socjalne żywności jako element ochrony socjalnej w warunkach wzrostu kosztów utrzymania

Rynek żywnościowy stanowi jeden z głównych kierunków dotacji z budżetu państwa. Stosowanie dotacji do cen detalicznych artykułów żywnościowych wskazuje na socjalny charakter tych cen. Inaczej mówiąc, w ich kształtowaniu uwzględnia się, obok czynników ekonomicznych, także czynniki społeczne. U podstaw czynników społecznych leżą założenia socjalistycznego modelu spożycia oraz preferencje ogólnospołeczne w zakresie struktury spożycia, sposobu realizacji danej potrzeby oraz podziału dochodów realnych między klasy i grupy ludności.

Stosowanie socjalnych kryteriów w ustalaniu cen detalicznych żywności wyraża się zatem w odchylaniu się tych cen w dół od ich produkcyjnej podstawy, co umożliwia tzw. socjalną redystrybucję cenową. Subwencjonowane ceny artykułów żywnościowych można zatem traktować jako specyficzną formę zabezpieczenia socjalnego w warunkach silnych procesów inflacyjnych. Ich zadaniem jest obrona niezbędnego poziomu dochodów realnych określonych grup ludności, zwłaszcza najsłabszych ekonomicznie oraz o najniższych i niskich dochodach.

Realizacja celów społecznych przez politykę cen detalicznych żywności budzi wiele kontrowersji. Dość często wysuwane są propozycje całkowitej rezygnacji z uwzględniania czynników społecznych w kształtowaniu tych cen, ich "urealnienia" na bazie czynników ekonomicznych oraz przeniesienia socjalnych zadań tych cen na system płac i system świadczeń społecznych.

W sytuacji zróżnicowanych poglądów w teorii i praktyce gospodarczej na temat socjalnej roli cen żywności interesujące jest poznanie opinii badanych grup społecznych w kwestii celowości wykorzystywania tych cen jako swoistej formy ochrony socjalnej w warunkach wzrostu kosztów utrzymania.

Uzyskane na podstawie przeprowadzonych badań wyniki odzwierciedlają różnorodność ocen respondentów. Dla 57.5% ankietowanych

kształtowanie detalicznych cen żywności na podstawie przesłanek socjalnych jest konieczne w naszej gospodarce. Pogląd taki reprezentują zwłaszcza emeryci (71,5%) oraz grupy o najniższych dochodach (66,6%). W świadomości tych grup przeważa przekonanie, iż warunkiem realizacji społecznych celów gospodarki socjalistycznej są także socjalne przesłanki polityki cen. 57,1% emerytów oraz 62,2% przedstawicieli najniższej grupy dochodowej traktują ceny dóbr żywnościowych bardziej jako kategorię społeczno-polityczną niż wyłącznie ekonomiczną. Ich zdaniem, ceny socjalne żywności powinny przede wszystkim pełnić funkcję redystrybucyjno-socjalną, tzn. funkcję zabezpieczenia socjalnego dochodów realnych, dzięki czemu możliwe staje się zaspokojenie najbardziej podstawowych potrzeb na niezbędnym poziomie.

Pogląd przeciwny, a mianowicie, że nie ma potrzeby stosowania cen socjalnych żywności, reprezentuje 26,9% respondentów należących do najwyższej grupy dochodowej.

Analizując powyższe opinie można zauważyć, iż różnią się one w zależności od statusu materialnego, jak i aktywności zawodowej badanych grup ludności. Dla grup najsłabszych ekonomicznie i o najniższych dochodach socjalne ceny żywności są utożsamiane z ich przystępnością, z możliwością nabycia określonych dóbr przy danych dochodach. Szeroką akceptację stosowania cen socjalnych żywności należy rozpatrywać w szerszym kontekście uwarunkowań społecznych. Jednym z nich jest wywołana głębokimi procesami inflacji bardzo silna polaryzacja dochodów ludności, ich znaczne rozwarstwienie oraz istnienie sfery niedostatku⁶.

W tych warunkach szczególnie złożonym zagadnieniem staje się odchodzenie od potrzeby subwencjonowania cen detalicznych dóbr żywnościowych, które charakteryzują się niską elastycznością cenową popytu, a jednocześnie mają zasadnicze znaczenie w zaspokajaniu elementarnych potrzeb. Fakt, iż przeszło połowa ankietowanych uznaje ceny socjalne żywności za immanentną cechę naszej gospodarki, powoduje konieczność uwzględniania w praktycznych rozwiązaniach cenowych najbliższej przyszłości w określonej skali i zakresie dotacji do poszczególnych cen.

Postulat ten został poddany pewnej weryfikacji w kolejnym

⁶ Por. M. P o h o r i l l e, Wokół reformy cen detalicznych, "Nowe Drogi" 1981, nr 9, s. 78-79; G. S m u l s k a, Perytyfikacja, polaryzacja, pauperyzacja, "Życie Gospodarcze" 1986, nr 50, s. 3.

pytaniu badawczym dotyczącym celowości dotowania cen żywności w warunkach nierównowagi rynkowej.

Występujące w naszym kraju zjawisko braku równowagi rynkowej na rynku konsumpcyjnym powoduje, iż ceny socjalne z reguły przestają być cenami równoważącymi popyt z podażą. W tej sytuacji uzasadnione jest pytanie o celowość opierania zasad kształtowania cen na przesłankach socjalnych, których względnie "niski" poziom może dodatkowo stymulować procesy nierównowagi. Informacje na temat społecznej oceny dotowania cen żywności w warunkach nierównowagi rynkowej zawiera tab. 1.

T a b e l a 1

Społeczna ocena dotowania cen żywności
w warunkach nierównowagi rynkowej (w %)

Rodzaj odpowiedzi	Ogółem	Wg dochodu na osobę				Wg aktywności zawodowej		
		do 9 000	9 000-12 000	12 001-15 000	15 001 i więcej	studenti	pracujący	emeryci
Dotowanie cen żywności								
- jest celowe	56,2	68,9	55,3	51,2	55,4	51,7	56,8	59,2
- nie jest celowe	23,7	17,8	14,6	38,1	26,8	36,7	22,6	12,2
Brak zdania	20,1	13,3	30,1	10,7	17,8	11,6	20,6	28,6
Razem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Z analizy przedstawionych danych wynika, iż przeszło połowa ogółu respondentów (56,2%) uważa dotowanie cen żywności nawet w warunkach nierównowagi rynkowej za celowe. Pogląd taki dominuje zwłaszcza wśród emerytów (59,2%) i pracujących (56,8%) oraz konsumentów osiągających dochody do 9000 zł miesięcznie na osobę w rodzinie (68,9%), którzy traktują ceny socjalne jako narzędzie ochrony ich sytuacji materialnej w niekorzystnych warunkach rynkowych. W pozostałych grupach dochodowych oraz wśród studentów oceny w tej kwestii są stosunkowo mało zróżnicowane. Można przypuszczać, iż występujące w świadomości społecznej przekonanie o celowości stosowania cen socjalnych w warunkach nierównowagi wynika z obaw przed dalszym pogłębianiem się procesów inflacyjnych z ich negatywnymi skutkami społeczno-ekonomicznymi. Przeciwny

gląd o konieczności zniesienia dotacji do cen żywności w warunkach nierównowagi rynkowej jest formułowany przez 23,7% respondentów.

Najbardziej krytyczny stosunek do cen socjalnych przy braku równowagi wyrażają studenci (36,7%) oraz ankietowani o dochodach miesięcznych na osobę od 12 001 do 15 000 oraz powyżej 15 000 zł. Należy również podkreślić, iż 20,1% ankietowanych nie ma w tej kwestii sprecyzowanego poglądu, co może świadczyć o dezorientacji w dziedzinie opłacalności dotowania żywności w warunkach nierównowagi.

Brak powszechnej społecznej aprobaty dla rezygnacji z dotowania cen artykułów żywnościowych wymaga rozpatrzenia roli innych finansowo-cenowych narzędzi przywracania równowagi rynkowej, a z drugiej strony określenia wśród nich znaczenia podwyżek cen wyrobów dotowanych. Spośród możliwych sposobów przywracania równowagi przyjęto następujące rozwiązania:

- a) podwyżka cen używek,
- b) podwyżka cen wyrobów luksusowych,
- c) podwyżka cen wyrobów dotowanych (likwidacja cen socjalnych),
- d) system podatkowy,
- e) rozszerzenie rynkowej sprzedaży niektórych świadczeń społecznych,
- f) inne, np. atrakcyjne formy oszczędności, pożyczki zaciągane przez państwo w społeczeństwie itp.

Pytanie badawcze dotyczyło wyboru określonego instrumentu przywracania równowagi, który można by stosować w szerszym zakresie. Uzyskane w ankiecie wyniki na ten temat przedstawia tab. 2.

Analiza zawartych w tabeli danych prowadzi do następujących wniosków:

- Najbardziej preferowanym przez respondentów narzędziem przywracania równowagi rynkowej jest system podatkowy. Opinię taką wyraziło 25,3% ogółu ankietowanych. Poglądy na temat szczególnej roli systemu podatkowego w dostosowywaniu wielkości popytu konsumpcyjnego do podaży są znacznie zróżnicowane z punktu widzenia zarówno kryterium aktywności zawodowej, jak i kryterium wysokości dochodu na osobę w rodzinie. Największymi zwolennikami tego systemu są emeryci (46,9%), studenci (38,3%), a także należący do najniższej grupy dochodowej do 9000 zł miesięcznie na osobę (37,8%) oraz do grupy o dochodach w przedziale 9001 - 12 000 zł

T a b e l a 2

Społecznie preferowane narzędzia przywracania
równowagi rynkowej (w %)

Wyszczególnienie	Ogółem	Wg aktywności zawodowej			Wg dochodu na osobę			
		studen- denci	pra- cujący	eme- ryci	do 9 000	9 001- 12 000	12 001- 15 000	15 001 i więcej
a) podwyżka cen uży- wek	20,8	15,0	22,6	20,4	33,3	22,0	16,7	14,3
b) podwyżka cen wy- robów luksuso- wych	24,6	25,0	25,1	22,5	15,6	19,6	35,7	26,8
c) podwyżka cen wyro- bów doto- wanych	6,5	5,0	7,6	4,1	-	8,9	2,4	12,4
d) system podatkowy	25,3	38,3	16,1	46,9	37,8	26,8	21,4	17,9
e) rynkowa sprzedaż świadczeń społecz- nych	7,5	5,0	9,0	4,1	-	7,3	9,5	10,7
f) inne	15,3	11,7	19,6	2,0	13,3	15,4	14,3	17,9
Razem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

(26,8%). Najmniej entuzjazmu dla wykorzystywania systemu podat-
kowego do przywracania równowagi rynkowej wykazują pracujący
(16,1%) oraz należący do grupy dochodowej od 12 001 do 15 000 zł
miesięcznie na osobę (21,4%) i do grupy dochodowej powyżej
15 000 zł (17,9%), przyszli potencjalni płatnicy podatków.

- Kolejne dwa miejsca wśród społecznie preferowanych narzę-
dzi przywracania równowagi rynkowej zajmują podwyżki cen wyrobów
luksusowych (24,6%) oraz podwyżki cen używek (20,8%). Zwolenni-
kami wzrostu cen towarów luksusowych są przede wszystkim przed-
stawiciele najwyższych grup dochodowych (odpowiednio 35,7% i
26,8%) oraz pracujący (25,1%) i studenci (25,0%). Natomiast
wzrost cen używek popierają pracujący (22,6%), emeryci (20,4%),
osoby o niskich dochodach do 9000 zł (33,3%) oraz od 9001 do
12000 zł (22,0%).

- Inne narzędzia przywracania równowagi o charakterze finansowym, np. atrakcyjne formy oszczędzania czy obligacje państwowe zajmują czwarte miejsce pod względem liczebności zwolenników (15,3% respondentów), przy czym preferowane są przez pracujących (19,6%) oraz grupę najwyżej uposażoną (17,9%).

- Stosunkowo najmniej zwolenników wśród ogółu respondentów zyskała podwyżka cen wyrobów dotowanych (tylko 6,5%) oraz komercjalizacja niektórych świadczeń społecznych (7,5%). Nikt spośród ankietowanych należących do najniższej uposażonej nie wyraził poparcia dla tych sposobów przywracania równowagi rynkowej. Można zatem stwierdzić, iż wprowadzanie bądź zwiększenie odpłatności czy likwidacja cen socjalnych nie są aprobowanymi w opinii społecznej narzędziami przywracania równowagi rynkowej. Daje to podstawę do sformułowania wniosku, iż w świadomości społecznej ceny dotowane oraz zasady odpłatności są traktowane przede wszystkim jako narzędzia realizacji celów polityki społecznej.

3. Pozacenowe formy zabezpieczenia socjalnego

Zgodnie z założeniami reformy gospodarczej, ewolucja systemu cen detalicznych żywności zmierzać ma w kierunku ograniczania rozmiarów dotacji i oparcia tych cen przede wszystkim na ekonomicznie uzasadnionych kryteriach: społecznie niezbędnych kosztów produkcji i równowagi rynkowej⁷. Postulaty te oznaczają zmniejszenie roli przesłanek socjalnych w kształtowaniu poziomu i dynamiki cen żywności i uwolnienie tych cen od pełnienia funkcji socjalnych. Ich realizacja wymagać będzie określonych podwyżek cen.

W tej sytuacji wydawało się celowe poznanie opinii społecznej na temat najbardziej pożądaných innych pozacenowych form osłony socjalnej przed negatywnymi skutkami podwyżek cen dóbr żywnościowych.

Na pytanie, czy zniesienie dotacji do cen żywności wymaga stosowania innych form zabezpieczenia socjalnego, uzyskano odpowiedzi uwidocznione w tab. 3.

Z zaprezentowanych danych wynika, iż w opinii społecznej respondentów przeważa pogląd o konieczności zabezpieczenia so-

⁷ Droga do równowagi (2). Propozycja Konsultacyjnej Rady Gospodarczej, "Życie Gospodarcze" 1987, nr 43, s. 1, 6-7.

T a b e l a 3

Konieczność stosowania innych form zabezpieczenia społecznego
w warunkach zniesienia dotacji do cen żywności (w %)

Rodzaj odpowiedzi	Ogółem	Wg dochodu na osobę				Wg aktywności zawodowej		
		do 9 000	9 001-12 000	12 001-15 000	15 001 i więcej	studenci	pracujący	emeryci
Są konieczne	85,1	95,6	83,8	86,9	76,8	88,3	81,4	96,0
Nie są konieczne	8,4	2,2	7,3	9,5	14,3	5,0	11,1	2,0
Nie mam zdania	6,5	2,2	8,9	3,6	8,9	6,7	7,5	2,0
Razem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

cialnego przed skutkami podwyżek cen żywności. Za stosowaniem rekompensat opowiedziała się większość ankietowanych (85,1%), zarówno ze wszystkich grup dochodowych, jak i grup aktywności zawodowej. Najwięcej zwolenników zyskała polityka rekompensat podwyżek cen wśród emerytów (96,0%) oraz najniżej uposażonych (95,6%), co jest zrozumiałe z punktu widzenia ochrony interesów tych grup.

Powszechna aprobaata systemu zabezpieczenia społecznego w warunkach wzrostu cen żywności stała się podstawą sformułowania kolejnego pytania o najbardziej preferowane formy tego zabezpieczenia. Respondenci mieli do wyboru jedną spośród następujących form pozacenowych rozwiązań redystrybucyjno-dochodowych:

- indeksację płacy minimalnej,
- rewaloryzację rent i emerytur,
- rewaloryzację zasiłków różnego rodzaju, np. alimentacyjnych, wychowawczych, rodzinnych itp. oraz stypendiów,
- regulację wszystkich płac i innych dochodów z pracy,
- inne.

Społecznie preferowane formy rekompensat w różnych grupach zawodowych i dochodowych przedstawia tab. 4.

Wśród zwolenników stosowania rekompensat, najbardziej preferowana jest regulacja wszystkich płac i innych dochodów z pracy (39,3%), co ciekawe - w jednakowym stopniu przez najmniej zarabiających (44,2%) oraz osiągających najwyższe dochody (44,1%). Dla tych ostatnich tylko wprowadzenie tej formy gwarantowałoby

Tabela 4

Preferowane formy zabezpieczenia społecznego (w %)

Wyszczególnienie	Ogółem	Wg dochodu na osobę				Wg aktywności zawodowej		
		do 9 000	9 001-12 000	12 001-15 000	15 001 i więcej	studenci	pracujący	emeryci
a) indeksacja płacy minimalnej	29,0	27,9	37,9	19,2	25,6	17,0	32,7	29,8
b) rewalforyzacja rent i emerytur	20,6	20,9	16,5	26,0	20,9	24,5	15,4	34,1
c) rewalforyzacja zasiłków	9,2	7,0	10,7	10,9	4,7	17,0	6,2	10,6
d) regulacja płac i dochodów z pracy	39,3	44,2	33,0	42,5	44,1	39,6	43,2	25,5
e) inne	1,9	-	1,9	1,4	4,7	1,9	2,5	-
Razem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

rekompensaty podwyżek cen żywności. Stosunkowo najmniej zwolenników tej formy zabezpieczenia jest wśród emerytów. Zdecydowanie preferują oni rewalforyzację rent i emerytur (34,1%). Dość znaczny odsetek badanych (29,0%) opowiedział się za indeksacją płacy minimalnej. Tą formą rekompensaty zainteresowani są zwłaszcza respondenci z niskich grup dochodowych oraz pracujący (32,7%) i emeryci (29,8%). Rewalforyzację zasiłków i stypendiów poparło 9,2% badanych, przy czym największy udział w tej grupie mają studenci (17,0%). Poznanie społecznie preferowanych pozacenowych form zabezpieczenia społecznego w warunkach wzrostu cen detalicznych artykułów żywnościowych ma istotne znaczenie z punktu widzenia minimalizacji niezadowolenia społecznego. Wskazuje na konieczność zróżnicowania tych form dla poszczególnych grup społeczno-zawodowych i dochodowych.

Wykorzystanie poszczególnych form zabezpieczenia społecznego wymaga określenia podstawy ich zastosowania. Podstawę tę może stanowić określony wzrost kosztów utrzymania, albo wzrost średniej płacy w gospodarce.

Większość respondentów (52,9%) uważa, iż podstawą uruchomienia rekompensat powinien być wzrost średniej płacy w gospodarce. Opinię taką wyrazili przedstawiciele wszystkich grup dochodowych ludności, studenci oraz pracujący. Można przypuszczać, iż w świadomości społecznej utrwaliło się przekonanie, że powiązanie pozacenowych form zabezpieczenia społecznego ze zmianą średniej płacy w gospodarce umożliwi pełniejszy udział w efektach wzrostu gospodarczego. Ponadto podstawa ta zabezpiecza i umożliwia wzrost dochodów nominalnych nawet w przypadku zahamowania procesów inflacyjnych. Wśród respondentów dość znaczną grupę stanowią zwolennicy wiązania wzrostu dochodów nominalnych ze wzrostem kosztów utrzymania (45,8%). Preferują nieznacznie tę podstawę stosowania pozacenowych rekompensat emeryci (51,0%) oraz osoby o wykształceniu podstawowym (51,7%), jak też niepełnym wyższym i wyższym (51,4%). Jak można sądzić, w świadomości zwolenników tej podstawy tkwi przekonanie o bardziej bezpośrednim, szybszym i skutecznym neutralizowaniu skutków zaistniałych podwyżek cen żywności.

Istotnym problemem dla zmniejszenia bariery społecznej i niezadowolenia z powodu podwyżek cen żywności jest określenie stopnia ich rekompensaty oraz zakresu podmiotowego.

Aby poznać opinię społeczną w kwestii stopnia i zakresu podmiotowego rekompensat z tytułu podwyżek cen żywności przedstawiono następujące, możliwe warianty rozwiązań:

a) rekompensata w jednakowej kwocie dla wszystkich grup ludności, pokrywająca wzrost cen żywności.

b) pełna rekompensata pieniężna tylko dla najniższych grup dochodowych,

c) częściowa rekompensata pieniężna dla średnich i wyższych grup dochodowych ludności,

d) nie stosować żadnej rekompensaty dla najwyższych grup dochodowych.

Pośród przedstawionych możliwych wariantów stopnia i zakresu podmiotowego rekompensat największą popularnością w opinii respondentów cieszy się wariant pełnej rekompensaty pieniężnej tylko dla najniższych grup dochodowych ludności. Ocenę taką wyraziło 30,8% ogółu respondentów, przy czym relatywnie najwyżej preferują ten wariant najniższe grupy dochodowe (42,2% i 41,5%), oraz studenci (30,0%), a zwłaszcza emeryci (49,0%). Jednocześnie te grupy w najwyższym stopniu przeciwstawiają się stosowaniu re-

kompensat z tytułu podwyżek cen żywności dla najwyższej uposażonych grup ludności. Opinię taką prezentuje 30,2% ogółu respondentów.

Znaczny odsetek badanych osób aprobuje rekompensatę w jednokwowej kwocie dla wszystkich grup ludności, pokrywającą w pełni skutki wzrostu cen żywności (26,3%), przy czym osoby te należą do najwyższych grup dochodowych oraz rekrutują się spośród osób aktywnych zawodowo, co jest zrozumiałe z punktu widzenia obrony interesów tych grup. Częściowa rekompensata pieniężna dla średnich i wyższych grup dochodowych zyskała 12,7% zwolenników należących do wysokich grup dochodowych. Negatywne oceny dla stosowania tego wariantu rekompensat wyrazili emeryci i przedstawiciele najniższej grupy dochodowej.

Na podstawie zaprezentowanych ocen można sformułować wniosek, iż rekompensaty podwyżek cen żywności, zgodnie z opinią społeczną, powinny stać się uniwersalnym narzędziem ochrony dochodów realnych, zwłaszcza najniższych grup dochodowych ludności, jak też szczególnie tych grup, które nie mają możliwości wzrostu dochodów w inny sposób. Natomiast w przypadku pozostałych grup dochodowych można by postulować rekompensatę w przypadku wzrostu cen najbardziej podstawowych artykułów żywnościowych, której stopień uzależniony byłby od możliwości ekonomiczno-finansowych gospodarki.

4. Uwagi końcowe

Przeprowadzone badania sondażowe na temat preferowanych form zabezpieczenia socjalnego w warunkach wzrostu cen artykułów żywnościowych potwierdziły, iż w świadomości społecznej określonych grup ludności przeważa przekonanie o potrzebie kształtowania cen żywności również na podstawie kryteriów społecznych. Emeryci oraz przedstawiciele grup o niskich dochodach traktują ceny socjalne jako szczególnego rodzaju osłonę socjalną.

Rezygnacja bądź znaczne ograniczenie zakresu dotacji do cen żywności wymagać będzie, zgodnie z opinią większości respondentów (85,1%) stosowania odpowiednich pozacenowych sposobów zabezpieczenia socjalnego. W opinii społecznej akceptowany jest model rekompensaty zróżnicowanej pod względem stopnia i zakresu podmiotowego. Pełną rekompensatą powinny być objęte grupy o najniższych dochodach oraz te, które nie mają możliwości zwiększe-

nia dochodów w drodze intensyfikacji własnej pracy (emeryci i renciści). Interesujące jest, że przeszło 30% respondentów uważa, iż nie należy stosować żadnej rekompensaty dla najwyższej uposażonych.

Badania wykazały, iż preferowane są zwłaszcza systemowe rozwiązania w sferze zabezpieczenia społecznego w warunkach inflacyjnego wzrostu cen, a mianowicie indeksacja płacy minimalnej oraz rewaloryzacja rent, emerytur, zasiłków i stypendiów.

• Walentyna Kwiatkowska

SOCIALLY-PREFERRED FORMS OF WELFARE PROTECTION IN CONDITIONS OF RISING FOOD PRICES

The article deals with the problem of welfare protection forms enjoying social preference in conditions of rising food prices. Social expectations in this area were studied by means of questionnaire surveys carried out among employees of state-owned enterprises, students attending daily courses, and pensioners.

The opinions gathered in the course of the surveys allowed to formulate two significant conclusions:

- in the social awareness of representatives of low-income population groups and pensioners, there predominates a conviction about the necessity of shaping food prices also on the basis of social criteria. These groups treat welfare prices as a peculiar welfare protection device;

- abandoning or restricting considerably food subsidies will call for application of appropriate non-price measures of welfare protection, and especially for systemic solutions in the form of indexation of minimal wages and revalorization of cash benefits.